

■ چکیده:

تاریخ شفاهی به عنوان یکی از شیوه‌های پژوهش در تاریخ معاصر که به شناسایی و شرح وقایع رویدادها و حوادث تاریخی خاص بر اساس شنیده‌ها و مشاهدات مربوط به آن رویداد و واقعه تاریخی خاص می‌پردازد، در عرصه‌های جمع‌آوری، آماده‌سازی، نگهداری و اطلاع‌رسانی حوادث و رخدادهاى مربوط به هشت سال دفاع مقدس، نقش ارزشمندی در تکمیل و تصحیح اطلاعات آن رویداد عظیم را دارد. سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس به‌عنوان متولی امور مربوط به دفاع مقدس، در سال‌های اخیر موضوع تاریخ شفاهی را به شکل ویژه مورد توجه قرار داده است. در این مقاله اهداف، روش‌های اجرایی، اهم فعالیت‌ها و دست‌آوردهای سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس معرفی و مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها:

تاریخ شفاهی؛ دفاع مقدس؛ سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس؛ رزمندگان؛ ایثارگران.

تاریخ شفاهی دفاع مقدس

سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس

تاریخ شفاهی به عنوان یکی از شیوه‌های پژوهش در تاریخ معاصر که به شناسایی و شرح وقایع رویدادها و حوادث تاریخی خاص بر اساس شنیده‌ها و مشاهدات مربوط به آن رویداد و واقعه تاریخی خاص می‌پردازد، در عرصه‌های جمع‌آوری، آماده‌سازی، نگهداری و اطلاع‌رسانی حوادث و رخداد‌های مربوط به هشت سال دفاع مقدس، نقش ارزشمندی در تکمیل و تصحیح اطلاعات آن رویداد عظیم را دارد.

با توجه به این نکته که هر آن ممکن است اطلاعات موجود در اذهان ایثارگران - که خالقان صحنه‌های دفاع مقدس می‌باشند- به دلایل مختلف از جمله فراموشی، نقش زمان در تخریب خاطرات و از همه مهم‌تر فوت، از دست برود لذا ضرورت پرداختن به انجام این فعالیت صد چندان می‌شود.

بر اساس اساسنامه بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس مصوب مقام معظم رهبری و فرماندهی معظم کل قوا حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به شماره ۴۱۱۳۱۶ ط/ ۱۳۸۴/۲/۲۱ و سند راهبردی بنیاد مصوب سال ۱۳۹۴ و بر مبنای بند الف- ماده سوم وظایف کلی بنیاد عبارت است از «تحقیق، شناسایی، جمع‌آوری، نگهداری، تدوین آثار مکتوب و غیر مکتوب فرهنگی تاریخی، هنری و علمی». همچنین بر مبنای بند ج ماده ۳ «ثبت و تدوین مبانی فرهنگی و حماسی دفاع مقدس به منظور انتقال آن‌ها به نسل‌های آینده و سایر ملل» و همچنین بر مبنای راهبرد ۳-۲-۱ موضوع راهبردی شماره ۱ سند راهبردی «مرجعیت و هدایت‌گری توسعه فرهنگ تاریخ شفاهی شهداء و ایثارگران» مورد توجه قرار گرفته است و برای سیاست‌گذاری و همگرایی کلیه فعالیت‌های تاریخ شفاهی دفاع مقدس در سازمان‌های لشکری و کشوری و سازمان‌های مردم نهاد، مدیریت تاریخ شفاهی در ذیل سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس این مهم را هدایت می‌نماید.

۱- اهداف:

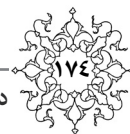
- اهداف اصلی سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس در خصوص فعالیت‌های تاریخ شفاهی را می‌توان به شرح زیر برشمرد:
- جمع‌آوری، تصحیح و تکمیل اطلاعات دفاع مقدس
- ایجاد یک وحدت رویه منسجم و منظم جهت اقدامات و فعالیت‌های مربوط به تاریخ شفاهی
- دستیابی به اطلاعات جدید و زوایای پنهان دفاع مقدس با بهره‌گیری از ایثارگران دفاع مقدس
- پرهیز از فعالیت و اقدامات موازی در حوزه تاریخ شفاهی دفاع مقدس

۲- منظور:

- بسط و گسترش تحقیقات جدید دفاع مقدس در حوزه تاریخ شفاهی
- ارائه الگوی مستندسازی آثار تاریخ شفاهی دفاع مقدس
- تبیین و ارائه سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها و برنامه‌های تاریخ شفاهی
- همگرایی و همسان‌سازی فعالیت‌ها و اقدامات مربوط به تاریخ شفاهی
- هدایت، کنترل و نظارت بر اقدامات تاریخ شفاهی دفاع مقدس

۳- اجرا:

- به طور کلی نحوه انجام فعالیت‌های تاریخ شفاهی عبارت است از:
- **فرد محور:** در این نوع از مصاحبه هدف، جمع‌آوری اطلاعات در مورد شخصیت مصاحبه‌شونده است. این روش به لحاظ سهولت در اجرای ماموریت جمع‌آوری از اولویت بالایی برخوردار است.
- **موضوع محور:** در این روش، مصاحبه‌ها حول موضوع خاص انجام می‌شود و ممکن است تمام داستان زندگی مصاحبه‌شونده را شامل نشود، بلکه غالباً درباره موضوع واحدی با افراد متعدد مصاحبه انجام می‌شود.
- **ترکیبی:** این نوع مصاحبه، ترکیبی از مصاحبه‌های روش اول و دوم است. یعنی ضمن ارائه اطلاعات کامل از شخصیت مورد نظر، محورهای موضوعی نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد. اما این گونه به نظر می‌رسد از آن‌جا که موضوع اصلی مصاحبه‌ها در سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس، دفاع مقدس و هدف غایی از انجام مصاحبه‌ها نیز تدوین تاریخ دفاع مقدس می‌باشد، مصاحبه‌های ترکیبی حجم اصلی مصاحبه‌های تاریخ شفاهی را در سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس به خود اختصاص دهد چرا که منابع اصلی (گروه هدف) مصاحبه‌های تاریخ شفاهی دفاع مقدس عبارتند از:

- ۱) فرماندهان، مسئولان و مدیران دفاع مقدس در تمامی سطوح (راهبردی، عملیاتی، تاکتیکی)؛
- ۲) مدیران دستگاه‌ها و نهادها و دست‌اندرکاران پشتیبانی جنگ در تمام سطوح ملی، منطقه‌ای و استانی؛
- ۳) ایثارگران دفاع مقدس (ارتش، سپاه، ناجا، جهاد و بسیج و ...)
- ۴) خانواده‌های ایثارگران دفاع مقدس؛
- ۵) اصحاب رسانه‌ها، اهل قلم و صاحب نظران شاهد حماسه دفاع مقدس.

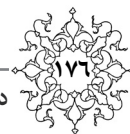
۴- اهم فعالیت‌ها:

- مهم‌ترین فعالیت‌ها و اقدامات صورت گرفته در حوزه تاریخ شفاهی در سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس به شرح زیر است:
۱. برگزاری همایش‌ها و نشست‌های تخصصی با حضور صاحب نظران و پژوهشگران دفاع مقدس در حوزه تاریخ شفاهی؛
 ۲. تشکیل شورای کارشناسی تاریخ شفاهی دفاع مقدس؛
 ۳. تهیه و تنظیم آیین‌نامه و شیوه‌نامه تخصصی کاربردی تاریخ شفاهی دفاع مقدس؛
 ۴. برگزاری کارگاه‌های آموزشی تدوین تاریخ شفاهی در تهران و سایر استان‌ها (۳۰ استان)؛
 ۵. تعیین شاخص‌ها و ملاک‌های انتخاب مصاحبه‌کننده و مصاحبه‌شونده و نظارت بر روند انتخاب آنها؛
 ۶. نظارت و بررسی کارشناسی و ممیزی متون ارسالی از ادارات کل استان‌ها؛
 ۷. شناسایی، جذب و پرورش پژوهشگران و نویسندگان در عرصه تاریخ شفاهی؛
 ۸. برنامه‌ریزی جهت شناسایی و معرفی جامعه آماری ایثارگران در سراسر کشور؛
 ۹. چاپ و تألیف ۲۵ عنوان کتاب تاریخ شفاهی تا سال ۱۳۹۵؛
 ۱۰. برگزاری مراسم رونمایی از کتب تاریخ شفاهی دفاع مقدس در تهران و سایر استان‌ها؛
 ۱۱. آماده‌سازی ۲۰ عنوان کتاب تاریخ شفاهی برای چاپ و انتشار؛
 ۱۲. عقد تفاهم‌نامه همکاری با مراکز و سازمان‌های مرتبط با تاریخ شفاهی از جمله سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- همچنان که اشاره شد یکی از فعالیت‌های سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس تحقیق دهه‌ها جلد کتاب تاریخ شفاهی بوده است که خوشبختانه طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ هم‌زمان با هفته دفاع مقدس و سوم خرداد ۲۵ عنوان کتاب تاریخ شفاهی از این مجموعه منتشر شده است. اطلاعات بیشتر در خصوص کتاب‌های منتشره در جدول زیر آمده است:

نتیجه از کتاب‌های منتشر شده تاریخ شفاهی دفاع مقدس

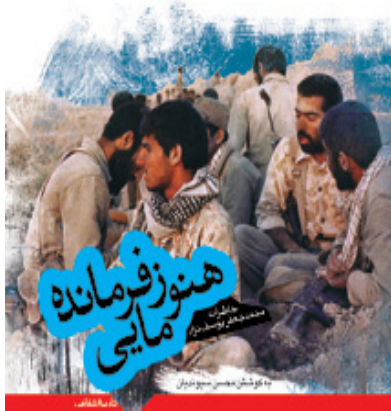
ردیف	نام عنوان	استان
۱	خاکریز پنهان	خوزستان
۲	ایستگاه دهلران	تهران
۳	سنگ‌های برفی	سمنان
۴	هنوز فرمانده مایی	اصفهان
۵	یک لحظه شوکه شدم	سیستان و بلوچستان
۶	شهروند آسمانی	استان تهران (شهریار)
۷	توپها با لوله های سرخ می غرند	آذربایجان غربی
۸	شوق عملیات	خراسان شمالی
۹	جاده های بهشتی	زنجان
۱۰	از کوههای کاتو تا کانال ماهی	کرمانشاه
۱۱	چشم‌های آسمان	یزد
۱۲	بربلندای کورک	کرمانشاه
۱۳	ژاژله	دماوند
۱۴	پشت دروازه شهر	خوزستان
۱۵	بیمارستان جنگی	مازندران
۱۶	خط به خط	لرستان
۱۷	سرو سپید	اردبیل
۱۸	صورت های خاکی	زنجان
۱۹	چشم لشکر	مازندران
۲۰	حاج حمزه	قزوین
۲۱	خاکریز آبی	زنجان
۲۲	بشنو از نی	کرمانشاه
۲۳	کمانه ها	اصفهان
۲۴	حماسه بازیدراز	کرمانشاه
۲۵	دلاوران بی سر	آذربایجان غربی

تاریخ شفاهی

هنوز فرمانده ما می

به نوشتهٔ محسن شیونواریان

تاریخ شفاهی

You Are Still Our Commander

برای ما اتفاق افتاد که در یک سینهٔ فلز در یک جنگ سرد، در آن روزها که هنوز هیچ‌کس نمی‌دانست که این سینه فلز چه خواهد بود، در آن روزها که هنوز هیچ‌کس نمی‌دانست که این سینه فلز چه خواهد بود، در آن روزها که هنوز هیچ‌کس نمی‌دانست که این سینه فلز چه خواهد بود...

Oral History

تاریخ شفاهی

خط به خط

به نوشتهٔ محسن شیونواریان

تاریخ شفاهی

Line By Line

جایی که هیچ‌کس نمی‌دانست که در یک سینه فلز چه خواهد بود، در آن روزها که هنوز هیچ‌کس نمی‌دانست که این سینه فلز چه خواهد بود، در آن روزها که هنوز هیچ‌کس نمی‌دانست که این سینه فلز چه خواهد بود...

Oral History

